

**Vilniaus
universitetas**

Jaunimo naudojimosi socialinių tinklų svetainėmis įpročiai

Doc dr. Jolita Buzaitytė Kašalynienė
VU Filosofijos fakulteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto docentė

2025 m. gegužės 13 d.

Tyrimas atliktas 2024 m. rugsėjo – gruodžio mėn.

Tyrėjų grupė:

Doc. dr. Jolita Buzaitytė Kašalynienė (vadovė)

Patrik Borisovas

Užsakovas:

Jaunimo reikalų agentūra

Tyrimo metodas

Vykdytos 6 fokusuotos diskusijų grupės. Kokybinė turinio analizė.

Tyrimo dalyviai

- 35 jaunuoliai ir viena atviro jaunimo centro jaunimo darbuotoja.
- 2 grupės vyko regionuose ir 4 – Vilniuje.
- Jauniausiam dalyviui buvo 14 m., o vyriausiam – 26 m.
- 19 paauglių (14-18 metų), 16 suaugusiųjų, dirbančių ir / ar studijuojančių (19-26 metų)
- 12 vaikinų ir 23 merginos
- 10 mažiau galimybių turinčių ir/ar pažeidžiamų jaunuolių

kokiomis socialinių tinklų svetainėmis naudojasi jauni žmonės?

kiek laiko vidutiniškai praleidžiama socialinių tinklų svetainėse? ar jauni žmonės nejaučia priklausomybės nuo socialinių tinklų svetainių?

kokiems tikslams naudojamos socialinių tinklų svetainės? kokius savo poreikius jaunimas tenkina, naudodamasis jomis?

kiek jauni žmonės jaučiasi saugūs naudodamiesi socialinių tinklų svetainėmis ir kiek jomis pasitiki?

koks turinys ir kokia forma socialinių tinklų svetainėse jaunas žmones domina labiausiai?

Samprata

Socialinių tinklų svetainė – tai žiniatinklio paslauga, kuri leidžia asmenims

- (1) sukurti viešą arba pusiau viešą profilį uždaroje sistemoje,
- (2) suformuoti kitų vartotojų, su kuriais jie bendrauja, sąrašą,
- (3) peržiūrėti ir naršyti jų ir kitų sistemoje esančių ryšių turinį.

Socialinių tinklų svetainės, kuriomis naudojasi jauni žmonės

Paskyras turi

Snapchat, Facebook, Messenger, Instagram, TikTok, Badoo, Tinder, Viber, Discord, Reddit, Twitter, Whatsapp, Telegram, YouTube, Spotify, „Soundcloud“, Pinterest, Twitch, Vinted, Teams, Zoom, LinkedIn, X.

Vinted yra elektroninė dėvėtų rūbų pardavimo platforma,
Badoo ir Tinder – pažinčių programėlės,
Discord ir Roblox – žaidimų ir jų kūrimo platformos.

Dažniausiai naudojamos STS

TikTok“- 20

Instagram - 17

Snapchat - 13

Messenger - 8

Facebook - 5

Discord - 4

YouTube - 4

Whatsapp - 2

Telegram - 2

Reddit - 2

Spotify - 1

Viber - 1

Soundcloud - 1

Rečiausiai naudojamos STS

Facebook - 6

Messenger - 3

Viber - 2

Snapchat - 2

Tinder- 1

Twitter - 1

Whatsapp- 1

Instagram - 1

Badoo - 1

Telegram - 1

„Facebookas tai išvis, kai parašo mokytoja į klasės grupę arba kokia močiutė įkelia kažką ir pasveikina su gimtadieniu.

***mesendžeris**, tai dažniausiai nu būna mokyklos tarkim dalykai, grupės, visokie ten šeimos „čiatai“ ir taip toliau.*

O su draugais, bendraamžiais – snapčatas, instagramas, TikTokas.“

**Kiek laiko vidutiniškai
praleidžiama socialinių
tinklų svetainėse? Ar jauni
žmonės nejaučia
priklausomybės nuo
socialinių tinklų svetainių?**

Laikas praleidžiamas STS ir veiksniai turintys jam įtakos

Vidutinė laiko, praleidžiamo STS, kinta **nuo 1 iki 14 val.** per dieną.

Veiksniai: **užimtumas ir STS naudojimo paskirtis / tikslai**

Paaugliai trumpiau būna STS, jeigu turi daugiau veiklų mokykloje arba neformaliojo ugdymo užsiėmimų, STS įsijungia vakare ir gali išbūti jose, kol užmiega. STS naudojimo laikas ženkliai didesnis savaitgaliais ir per atostogas lyginant su tomis dienomis, kai reikia eiti į mokyklą.

Jauni suaugę taip pat mažiau laiko praleidžia STS darbo dienomis. Tačiau jei STS naudojamos darbo reikalais, pvz., bendravimui su vadovais, kolegomis arba klientais, šiais atvejais STS naudojimosi trukmė sumažėja savaitgaliais ir laisvomis nuo darbo dienomis, kuriomis jaunimas stengiasi atsiriboti nuo STS.

Nedirbantiems ir nesimokantiems darbo ir nedarbo dienų kaita neturi įtakos STS laikui.

Visi žmonės priklausomi nuo STS.

STS – *socialinis dopaminas*.

Pasikrauni stebėdamas kitų gyvenimus.

Per STS naujienos, informacija *greit sklinda*, tačiau greit sklinda *ne tik teisinga, bet ir klaidinga informacija* ir netikros naujienos.

STS labai *daug klaidingos, netikslios arba iškreiptos* informacijos.

Kartais informaciją iškreipia, sustiprina, *kad ji sulauktų daugiau dėmesio*.

Kiekvienas jaučiasi „*ekspertas*“, išsako savo nuomonę, *bando ją „įbrukti“* kitiems.

Socialinių tinklų svetainės *sukurtos tam*, kad galėtum *skleisti savo idėjas, propagandą*.

STS yra tinkama vieta, palanki erdvė *rasizmui, seksizmui ir kitoms stereotipinėms* pažiūroms plisti.

Socialinių tinklų svetainėse visi rašo bet ką, todėl jos *nėra patikimi informacijos šaltiniai*. Informacijos patikrinimui eina jos ieškoti į internetą.

Reikia *kritiškai vertinti viską*, ką skaitai socialinių tinklų svetainėse.

„Jo, nes labai daug žmonių tuo socialiniu lygiu jau nebeskiria nuo realybės. Per daug įsilieja į tą kitų gyvenimą ir tada atrodo taip įdomu, nors tu pats gali tą patį viską išgyventi ir nu.“

„Tavo gyvenimas atrodo nebeįdomus.“

Kai kurie jauni žmonės nejaučia skirtumo tarp STS ir tikrovės.

Per STS *gyvename kitų gyvenimus*, vietoje to, kad gyventume ir patirtume patys.

Kitų gyvenimas atrodo *įdomesnis nei tavo*.

Lyginiesi su kitais, ką kiti turi, gali, veikia, o tu – ne,

Dauguma dalijasi geromis istorijomis, naujienomis, todėl *susidaro įspūdis, kad kiti gerai gyvena*, nors iš tikrųjų tai ne.

Negali STS atsisakyti, nes *baisu kažką praleisti, iškristi iš pokalbių konteksto*, kai visi kalba, o tu nežinai apie ką.

„Jeigu labai norėtume, tai tikrai galėtume [atsisakyti STS]. Bet kai ateini į mokyklą ir buvo kažkoks „trendas“ ir klausia matei šitą? Kalba apie tai...o aš nemačiau, nes neturiu ir visi kalba apie tai.“

STS mados, t. y. kartais kyla tam tikrų *veiklų populiarausmo bangos*, kai įsitraukia daug žmonių, jų populiarumas pakyla ir nusileidžia, pvz. serijų (angl. streak) rinkimas – kasdien turi paskelbti bent po vieną nuotrauką. Tai savotiškos *varžybos, kai nori pasirodyti, kad esi „kietas“*. Daug įsitraukia, nors iš šono žiūrint, tai gali atrodyti *kvaila, beprasmiška*.

Socialinių tinklų svetainėse *visi vienodi, čia ne vieta išsiskirti, stengiesi rengtis, veikti, mėgti, tai ką visi*.

Beprasmiškas laiko praleidimas, kitos veiklos – ne telefone – irgi gali būti įdomios.

STS vertinimai

„pati blogiausia vieta, kurią žmonės galėjo sugalvoti“

kritiški STS turinio ir poveikio atžvilgiu,

supranta, kad STS praleidžia per daug laiko, bet kartu turi įvairių pasiteisinimų, kodėl taip daro:

- nes įdomu arba įdomiau nei mokytis iš vadovėlio
- lengviau ar mažiau reikalauja pastangų, nei knygų skaitymas;
- nes, jei nustosi naudotis ST, tai iškrisi iš bendraamžių grupės, nežinosi svarbiausių naujienų ir apkalbų, nesužinosi apie susitikimus ir įvykius;
- stimuliuoja (dopaminas).

„Stimuliuoja tas TikTokas, o kai reikia eit mokytis – nuobodu tą vadovėlį žiūrėt. O TikToke veiksmas, daug juda.“

**Kokiems tikslams
naudojamos socialinių
tinklų svetainės? Kokius
savo poreikius jaunimas
tenkina, naudodamasis
jomis?**

10 poreikių, kuriuos jaunimas tenkina (galėtų tenkinti) naudodamasis STS:

- informavimo,
- smalsumo,
- poilsio,
- pramogos,
- bendravimo ir ryšių palaikymo,
- mokymosi,
- kūrybos,
- pajamų šaltinio,
- pabėgimo nuo tikrovės ir nuobodulio,
- pripažinimo.

4 dominuojantys, pagal STS keliamas asociacijas:

- ✓ Poilsio: *atsipalaidavimas, poilsis, laisvalaikis, laiko praleidimas, pabėgimo ir atsipalaidavimo vieta, pabėgimas nuo tikrovės*
- ✓ Informavimo: *reklamos, informacija, naujienos, „Influenceriai“, karjera*
- ✓ Bendravimo bei ryšių palaikymo: *bendravimas, susisiekimas*
- ✓ Smalsumo: *„Pletkai“*

Paaugliai:

informacijos paieška,
galimybė sužinoti apie
renginius, laiko praleidimo
būdus,
koncertų tiesioginės
transliacijos

Pažeidžiami jaunuoliai:

nelegalios veiklos
tiesioginės transliacijos,
pvz. jaunuoliai muša kitus
jaunuolius, žaidimų eiga,
valgo visokias bjaurastis,
intymias vietas už pinigus,
ūkininkas savo kasdienius
darbus, ūkį, gyvulius ir kt.
gyvenimo dramos ir
galimybės prasimanyti
pinigų

Dirbantiems

pagalbinė darbo priemonė
klientų paieškai ir
komunikacijai,
arba priešingai - dėmesį
nuo darbo atitraukianti
pramoga, smalsumą
tenkinantis šaltinis.

**Nedirbantiems ir
nesimokantiems** STS yra
priemonė pabėgimui nuo
nuobodulio ir tikrovės

Kiek laiko skiria bendravimui su kitais žmonėmis?

Nuo 2 iki 100 proc....

Jei daug bendrauja gyvai, tai daug bendrauja ir STS pagalba ir atvirkščiai

**Koks turinys ir kokia forma
socialinių tinklų svetainėse
jaunus žmones domina
labiausiai?**

Jaunus žmones dominantis STS turinys ir formos

Didžiąją laiko dalį jaunimas tiesiog stebi STS turinio srautą,
Stebi trumpus vaizdo įrašus (angl. reels), „memus“,
Žaidžia žaidimus.

Jie nenoriai įvardina, koks konkretus turinys juos patraukia. Sako, kad tiesiog stebi srautą, o netikėtumo aplinkybė, kad niekada nežinai, koks bus kitas įrašas, skatina nenustoti stebėti arba neišeiti iš STS:

„Ką ten konkrečiai skrolini sunku pasakyti, kas ten būtent, nes tu nežinai, koks bus kitas video, kaip pasakyt?“

„Nu pagal nuotaiką aš. Man pagal nuotaiką, ką žiūriu. Ten, kur smegenys nuplūsta tą dieną.“

„Žinių bangos“ jaunimą pasiekia, net jei jie tikslingai naujienų neieško ir nesidomi.

„Kai atsidarau socialinius tinklus, tai aš tiesiog apsikeičiu su kažkuo irgi tam tikrais „vidosais“, „rylsais“, tai vadinamais juokingais kažkokiais momentais, vis tiek siunčiu kažkam tą informaciją, kad kitas žmogus irgi pamatytų.“

Tyrimo dalyviai stengėsi nutylėti apie socialiai nepriimtinas, žalingas veiklas ir turinį, pvz., kad žiūri pornografiją, žiaurus elgesio aktus ir pan.

Išryškėjo skirtingos jaunų suaugusiųjų politinės pažiūros, vieni Laisvės TV ir A. Tapiną, o kiti – prorusiškus kanalus. Pastarieji teigė, kad Rusijos ir Putino politika yra geresnė nei Lietuvos.

Lietuvos politinis gyvenimas nuobodus, o politikai yra neįdomūs: JAV (Trumpo) rinkimai įdomesni nei Lietuvos prezidento ar Seimo rinkimai

**Kiek jauni žmonės jaučiasi
saugūs naudodamiesi
socialinių tinklų
svetainėmis ir kiek jomis
pasitiki?**

„Niekas ten nesaugu. Jeigu į „Facebooką“ įkeli nuotrauką, kitas gali pasiimti ir pameduoti. Ir vuolia - patyčių objektas, nežinau, nu. Saugumas tas pats gali „nuhakinti“ „akuntą“, nu paskyrą. Nu tai ką aš žinau.“

Į STS saugumą žiūri iš dviejų perspektyvų:

Ar esu saugus nekontroliuojamas, galiu daryti ką noriu

Ar STS mane apsaugo nuo kitų piktavališkos veiklos

Jaunimo naudojamos apsaugos nuo smurtinės komunikacijos strategijos:

- kuo mažiau kelti asmeninio turinio;
- asmeniniu turiniu dalintis tikrai su draugais, nustatymuose nustatyti, kas gali matyti asmeninį turinį;
- nerašyti komentarų;
- jei kažkas parašo įžeidžiantį, užgaulų komentarą – neatsiliepti, nereaguoti: „neliečiu aš – neliečia manęs“;
- nekreipti dėmesio į užgauliojimus, nepriimti jų į širdį: čia tavo nuomonė, ji manęs neliečia;

*„Ten žmogus pradeda rašyti tu ten toks, toks. Tai jam tiesiog parašai.<...>
Jeigu tu sakai, kad aš toks, tai pasilik savo nuomonę sau arba eik močiutei
papasakok.“*

Populiarumo siekiantys ir daug turinio socialinių tinklų svetainėse kuriantys turi susitaikyti su tuo, kad sulauks neapykantos žinučių, įžeidžiančių komentarų ir pašių.

Jei supranti, kad kiti taip elgiasi iš pavydo, tai neapykantos komunikaciją ignoruoji, jos nepaisai.

Apsisaugojimo nuo sukčių ir apgavikų būdai:

1. Į draugus nepriimti nepažįstamų žmonių (tų kurių gyvai nepažįsta arba kurie nėra draugų draugai). Nustatyti, kad asmeninį profilį STS galėtų rasti (jis būtų matomas) tik draugai ir draugų draugai;
2. Tikrinti visus, kurie prašosi priimami į draugus. Merginos laikosi taisyklės, kad į draugus galima priimti merginas, bet ne vyrus:
„Nu pasižiūri. Jei bus kažkoks neaiškus vyras, iš neaišku, kur - tai nepriimsiu. Bet jei klaipėdietė mergina ar kažkur ten bendri interesai, tai priimu. <...> Nes ten, kaip ir [vardas] sakė, priimi ne tą, tai tikrai nedelsiant atsiųs savo nuotrauką.“
3. Nereaguoti į iš užsieniečių ateinančias žinutes;
4. Nustatyti, kad žinutės ne iš „draugų“ atsidurtų ne srauto viršuje, o apačioje, o to, kas yra apačioje – neskaityti. Neatrašyti, jei komentaras, žinutė iš nepažįstamo žmogaus profilio; jei nepažįstamas „paseka“, „nesekti“ atgal. Jei atvirą profilį kažkas pažymi („užtagina“), visada tą žymę galima nuimti;
5. Kuo mažiau skelbti asmeninio turinio, nuotraukų, nustatyti, kas gali matyti asmeninį turinį;
6. Nepirkti per STS, susirasti tą patį pardavėją per „Google“ paiešką, patikrinti, ar jis tikras ir saugu;
7. Niekuo STS nepasitikėti, atidžiai skaityti, net iš draugų paskyrų ateinančias žinutes:

Jauni suaugę STS įžvelgia manipuliavimo, propagandos, stereotipų ir diskriminacijos dėl rasės, lyties, tautybės ir kt. sklaidos priemonę arba įrankį, t. y. jie supranta, kad per STS sklindanti informacija turi neigiamą poveikį, ir kaip STS gali būti naudojamos tam tikrų grupių tikslams pasiekti.

Paaugliai jaučia, kad per STS sklinda daug neapykantos ir smurtinės komunikacijos, kad į STS keliamas netikroviškas, o pagražintas arba tikrai gražus, pozityvus turinys. Supranta, kad per daug laiko praleidžia STS, kad jį būtų galima, reikėtų mažinti, tačiau jie to nedaro.

Paaugliai labai jautriai reaguoja į smurtinę komunikaciją, nes jiems dar yra labai svarbi kitų nuomonė ir vertinimai, tuo tarpu pasiekus **jauno suaugusiojo** amžiaus tarpsnį jaunimas išmoksta atsiriboti nuo kitų vertinimų ir nuomonės, todėl ji mažiau paliečia savivaizdį ir savivertę:

„Oi ne, man nesvarbu. Aš kitų nuomonės, man dabar nesvarbi. Anksčiau man kitų nuomonė buvo svarbi, o dabar aš irgi taip pro vieną įėjo, pro kitą išėjo. Galiu ten įsiklausyti, bet vis tiek.“

Išvados

Jauni žmonės *adekvačiai kritiškai vertina STS informacijos patikimumą ir priklausomybę nuo STS*. Tačiau atsiskleidžia raidos tarpsnio nulemti skirtumai.

Jauni suaugę supranta, kad *STS naudojami kaip manipuliavimo, propagandos, stereotipų, rasizmo, seksizmo sklaidos priemonės arba įrankiai*. Supranta, kad yra priklausomi arba yra rizikoje tapti priklausomais nuo STS, todėl stengiasi valdyti juose praleidžiamą laiką.

Tuo tarpu **paaugliai** supranta, kad per daug laiko praleidžia STS, tačiau nesisistengia jo mažinti, nes į naudojimąsi STS žiūri *ne iš priklausomybės, o iš neišvengiamybės* perspektyvos. Atsisakę naudotis STS, jie iškristų iš bendraamžių grupės, o *šiame raidos etape priklausymas jai yra vienas svarbiausių poreikių*.

Paaugliai *labai jautriai reaguoja į smurtinę komunikaciją* STS, nes jiems dar yra labai *svarbi kitų nuomonė ir vertinimai*, tuo tarpu pasiekus jauno suaugusiojo amžiaus tarpsnį jaunimas išmoksta atsiriboti nuo kitų vertinimų ir nuomonės, todėl ji mažiau paliečia savivaizdį ir savivertę.

STS formuojasi panašiai mėstančių *socialiniai burbulai*, nes yra galimybė iš STS draugų išmesti kitaip mėstančius, blokuoti asmeninės nuomonės, interesų neatitinkantį turinį.

Kita vertus, jaunimo bendraamžių grupės per STS turi didelę įtaką asmeninių pažiūrų formavimuisi. T. y. daro *socialinį spaudimą, kad grupės nariai priimtų grupės nuomones, elgseną ir vertybes, laikytųsi grupės bendravimo normų*.

Socialinių tinklų svetainėse galima atpažinti *tuos pačius socialinius fenomenus, kaip ir tiesioginiame arba realiame gyvenime*, pvz. socialinės kontrolės, diskriminacijos, smurto, sub-kultūrų ir kt.

Bendravimui skiriamo laiko STS dalis varijuoja *nuo kelių iki 100 procentų*.

Vieniems labiau patinka rašyti žinutes, kitiems – skambinti.

Skambina dažniausiai artimiems draugams, o su mažiau pažįstamais labiau linkę susirašinėti. Populiarios ne tik teksto, bet ir garso žinutės.

Tyrimo metu pavyko nedaug sužinoti, kokį konkrečiai STS turinį jaunimas stebi. Jaunuoliai teigė, kad renkasi žiūrėti tai, kas *jiems įdomu, juokinga arba tiesiog nesąmonės*.

Net jei jaunimas nesidomi politika ar žiniasklaidos naujienomis, nepriklausomai nuo jų paieškų ir stebėto turinio istorijos, juos pasiekia „*žinių bangos*“ - *naujienos*, kurios pasklinda per STS.

Jauni žmonės *vengia rašyti komentarus* ir labai *retai skaito kitų komentarus*. Komentaruose yra daug smurtinės komunikacijos, skaitydamas *prisirenki labai daug negatyvių emocijų*, o rašydamas – rizikuoja *pritraukti neapykantą į save*.

Jaunimas *supranta pagrindinius STS veikimo principus:*

- Kad STS „*stebi*“ savo vartotojus, renka ir išsaugo apie ne tik paieškų istoriją, bet ir asmeninę informaciją.
- Kad STS naudoja *algoritmus, kurie formuoja asmeninį turinio srautą*, atsižvelgdami į konkretaus vartotojo domėjimosi sritis.
- Kad STS vartotojai gali *naudotis įrankiais savo turiniui formuoti*: per patiktukus, komentarus, paskyrų sekimą arba atšaukimą, turinio, reklamų ar paskyrų blokavimą, naudotis paieškos funkcijomis, jei STS suteikia tokią galimybę.

Jauni žmonės mano, kad STS *nėra saugūs, juose gausu pavojų*. Todėl juose privalai pats saugotis: *saugu, jei žinai, kaip saugotis*. Pavyzdžiui,

- ✓ *renkasi būti stebėtojais*, sekti kitų keliamą turinį ir *nekurti savo turinio*,
- ✓ atidžiai *renkasi, su kuo dalijasi asmeniniu turiniu*, neviešina savo nuotraukų,
- ✓ nustato, kas gali matyti *skelbiamą turinį*,
- ✓ skirtingas STS naudoja skirtingais tikslais,
- ✓ nepriima į draugus *nepažįstamų asmenų*,
- ✓ saugumo jausmą palaiko galimybė *užblokuoti nepageidaujamą turinį* ir profilius.

Buvo tyrimo dalyvių, *nukentėjusių* socialinių tinklų svetainėse, tačiau tai nutiko, *kai jie buvo jaunesni*, dabar jie jau yra labiau patyrę. *Dalinasi informacija apie sukčiavimo būdus ir sukčius* ir tokiu būdu padeda apsisaugoti.

Mano, kad *vyresnės kartos yra patiklesnės*, todėl jų tėvai ir seneliai dažniau tampa sukčių aukomis.

Mano, kad jie jauni *neturi pinigų*, todėl sukčiams nelabai įdomūs

Tyrimo dalyviai pasisakė *už gyvai vykdomą* darbą su jaunimu.

STS ir konkrečiai „TikTok“, gali būti naudojamas darbo su jaunimu veiklų *viešinimui ir jaunimo pritraukimui*.

Viešinimui jaunimas rekomenduoja naudoti ne tekstus ir net ne nuotraukas, o vaizdo įrašus. Šie *vaizdo įrašai turi būti akį traukiantys, kad išsiskirtų iš bendro turinio srauto*, ir sudominantys.

Jaunimo darbuotojai turėtų susikurti *asmeninius profilius „TikTok“* STS ir skelbti jaunimui įdomų, patrauklų turinį.

*Je*i jaunuolis *susidomėtų skelbiamu turiniu*, „pasektų“ jaunimo darbuotojo paskyrą ir tada jaunimo darbuotojui *susidarytų galimybė užkalbinti* jaunuolį.

**Vilniaus
universitetas**

KONTAKTAI

Jolita Buzaitytė-Kašalynienė

+370 698 83434

jolita.kasalyniene@fsf.vu.lt